

DRAUDIMO ĮMONIŲ FINANSINIO STABILUMO VERTINIMAS

Audrius Linartas

Valstybinė draudimo priežiūros tarnyba
Birutės g. 56
LT-2600 Vilnius
El. p. audrius.linartas@vdpt.lt

*Straipsnio tikslas – apžvelgti Lietuvos ne gyvybės draudimo įmonių finansinio stabilumo vertinimo raidos tendencijas ir perspektyvas. Įvertinti Europos Sąjungos draudimo įmonių mokumo rodiklio galimybes, nuspėti draudimo įmonių finansinės būklės kitimo tendencijas, pasiūlyti galimas šio rodiklio tobulinimo kryptis ir galimybes. Darbe taikyti tokie metodai: palyginamoji ir finansinė analizė, draudimo įmonių mokumo ir kapitalo, įvertinus riziką, vertinimo metodai.
Pagrindiniai žodžiai: draudimo įmonė; mokumas; mokumo atsarga; kapitalas, įvertinus riziką.*

Įvadas

Draudimo įmonių finansinės padėties stabilumas yra klausimas, kuris permanentiškai aktualus ne tik draudimo įmonėms, bet ir pavieniams draudėjams. Šis klausimas verčia ieškoti agreguoto įverčio, galinčio apibūdinti draudimo įmonės finansinę būklę. Iš Europos Sąjungoje (ES) taikomų finansinių rodiklių, parodančių tam tikrus draudimo įmonės finansinės veiklos aspektus, gausos, daugelis ekspertų (Webb, Gibbons, 2002; Swiss Re, 2000) kaip geriausiai draudimo įmonės finansinės veiklos padėtį atskleidžiantį vis dėlto išskiria mokumo rodiklį, skaičiuojamą remiantis atitinkamomis ES direktyvų nuostatomis (European Commission, 2002). Lietuvos draudimo įmonių mokumas taip pat vertinamas taikant modelį, analogišką taikomam ES (VDPT, 1997, 1998, 2002b), pagal kurį draudimo įmonės finansinė padėtis laikoma stabilia, jei apskaičiuota turima mokumo atsarga (nuosavas kapitalas, nesusijęs su įsipareigojimais) yra didesnė už būtiną mokumo atsargą (įmonės techninės veiklos rizikos rodiklis). Ar tokio šių dviejų rodiklių palyginimo užtenka, norint įsitikinti, kad draudimo įmonės finansinė padėtis stabili, ir buvo mėginta patikrinti atlikus tyrimą, kuris aprašytas šiame straipsnyje.

Pirmoje dalyje autorius analizuoja Lietuvos draudimo įmonių mokumo rodiklio skaičiavimą, apžvelgia jų veiklos istoriją, siekdamas nustatyti, ar per paskutinių penkerių metų laikotarpį pasitaikė draudimo įmonės veiklos nutraukimo atvejų, kurių negalima buvo nuspėti pagal Lietuvoje taikomus mokumo rodiklius.

Antroje dalyje siekta nustatyti, kiek į mokumo vertinimą yra įtraukti svarbiausi draudimo įmonių veikloje pasitaikantys rizikos veiksniai.

Trečioje dalyje, peržvelgiant kitų šalių finansinio stabilumo vertinimo modelius, taikomus analogišku ES draudimo įmonių mokumo vertinimo sistemai tikslu, siekta iš jų išskirti tuos elementus, kurie neištraukti arba nepakankamai įtraukti į Lietuvos ir ES draudimo įmonių mokumo vertinimą.

Paskutinėje dalyje pateiktos pagrindinės šio tyrimo išvados ir pasiūlymai.

Autorius ir toliau tyrinės draudimo įmonių finansinio monitoringo (stebėsenos) sritį, todėl šiame straipsnyje išdėstyti teiginiai ateityje gali keistis.

- Audrius Linartas – Valstybinės draudimo priežiūros tarnybos Gyvybės draudimo skyriaus vyriausiasis specialistas; Vilniaus universiteto Ekonomikos fakulteto Ekonominės sisteminės analizės katedros doktorantas; Verslo apskaitos standartų konsultacinio komiteto narys.
Veiklos sritys: draudimo veiklos ir finansinė analizė, dokumentinė draudimo įmonių priežiūra, draudimo įmonių patikrinimai, apskaitos projektų rengimas ir analizė.

1. Mokumo atsargos skaičiavimas

Lietuvos draudimo įmonių mokumo vertinimas pagrįstas dviejų rodiklių – turimos mokumo atsargos (toliau – TMA) ir būtinos mokumo atsargos (BMA) – sugretinimu.

TMA rodiklis parodo tą draudimo įmonės nuosavo kapitalo dydį, kuris galėtų būti panaudotas kaip atsargos kapitalas draudimo įmonės išsipareigojimams įvykdyti. Jį skaičiuojant, nuosavo kapitalo dydis kartu su kitu draudimo įmonės kapitalu, turinčiu nuosavo kapitalo ypatybių, yra mažinamas nematerialiojo turto, ateinančių laikotarpių sąnaudų, uždelstų debitorinių išsipareigojimų, užbalansinių išsipareigojimų ir kito riboto patikimumo turto dydžiu.

BMA – rodiklis, savo ruožtu parodantis potencialią tokių išsipareigojimų apimtį, atsižvelgiant į dabartinę įmonės draudimo veiklos mastą. Šis rodiklis ne gyvybės draudimo veiklai yra lygus didesnei sumai iš įmokų ir išmokų rodiklių, pakoreguotų atsižvelgiant į perdraudimo rodiklį.

Be to, TMA rodiklis negali būti mažesnis už garantinį fondą (GF), kuris šiuo metu yra ne mažesnis kaip 2 arba 7 mln. litų, atsižvelgiant į ne gyvybės draudimo įmonės vykdomos veiklos pobūdį. Šiuo atveju reikalavimas išlaikyti GF yra papildomas saugiklis, garantuojantis ne gyvybės draudimo įmonės veiklos stabilumą veiklos pradžioje, kai, valdydama savo draudimo portfelio riziką, dėl mažos draudimo apimties ši dar negali remtis Didžiųjų skaičių dėsnium.

1.1. Mokumo rodiklio informatyvumas

Manoma, kad gerai sukonstruotas mokumo vertinimo rodiklis turi sudaryti galimybę draudimo įmonės vadovybei ar ją kontroliuojančiai institucijai su dideliu patikimumu ir pakankamai anksti atskleisti galimą draudimo įmonės veiklos krizę, laiku įsikišant į įmonės veiklą ir aiškinantis priežastis, nulemiančias blogėjančią padėtį.

Tyrimo, kurio tikslas buvo išsiaiškinti esminius rizikos veiksnius, nulėmusius kai kurių Lietuvos draudimo įmonių veiklos nutrūkimą, metu buvo išanalizuota 1998–2002 m. Lietuvos draudimo rinkos raidos istorija (VDPT, 1999–2001, 2002a, 2003). Nustatyta, kad šiuo etapu dėl pablogėjusios finansinės padėties savo veiklą nutraukė 10 draudimo įmonių (žr. 1 lentelę), iš jų 9 – ne gyvybės draudimo įmonės.

1 lentelė

Lietuvos draudimo įmonės, 1998–2002 m. savo veiklą nutraukusios dėl pablogėjusios finansinės padėties

Draudimo įmonė ⁺	Veiklos nutraukimo metai	Spėjama pagrindinė veiklos nutraukimo priežastis	Rizikos pobūdis	Ar rizikos vertinimas įtrauktas į mokumo rodiklį
Draudvija	1999	Užbalansiniai išsipareigojimai	Užbalansinė	+
Hermis-Draudimas	2000	Nelikvidus investicijų portfelis	Investicinė	–
KDK draudimas	2000	Reorganizaciniai sunkumai	Operacinė	–
Ovadra	1998	Nepakankami draudimo techniniai atidėjimai	Draudimo	+
Pramonės draudimas	1998	Neefektyvus lėšų panaudojimas	Operacinė	–
Tėvija	2000	Neefektyvus lėšų panaudojimas	Operacinė	–
Ūkio draudimas	1999	Per greitas augimas	Draudimo	+
Verslo draudimas	1999	Prisiimta neadekvati rizika	Draudimo	+
Vicura	1998	Nelikvidus investicijų portfelis	Investicinė	–
Vicura gyvybės draudimas	1998	Per didelė draudimo sutartyse nustatyta palūkanų norma	Investicinė	+

Pastaba: ⁺Įmonės išdėstytos abėcėlės tvarka.

Kaip matome iš lentelės, tik 3 iš ne gyvybės draudimo įmonių savo veiklą nutraukė dėl draudimo rizikos, įtrauktos skaičiuojant mokumo rodiklį, nepakankamo valdymo. Tuo tarpu 5 iš 9 atvejų ne gyvybės draudimo įmonės nemokumą nulėmė veiksniai, tiesiogiai neįtraukti į Lietuvos mokumo atsargos skaičiavimo modelį. Ši statistika parodo vieną iš silpnų mokumo rodiklio skaičiavimo pusių. Kaip vieną iš teigiamų Lietuvos mokumo rodiklio savybių, reikia pažymėti, tai, kad jį skaičiuojant įtraukiama užbalansinė rizika. Šiuo aspektu lietuviškas modelis yra viena pakopa tobulesnis už ES modelį, į kurį tokios rizikos vertinimas neįtrauktas.

Atlikta Lietuvos draudimo įmonių mokumo koeficiento* dinamikos analizė (VDPT, 1997–2002) parodė, kad, kai $TMA < BMA$, draudimo įmonė gana patikimai gali būti išskirta kaip turinti finansinių problemų. Tačiau, esant pakankamam mokumui, t. y. $TMA > BMA$, šio rodiklio, kaip draudimo įmonės finansinio stabilumo rodiklio, informatyvumas yra nepakankamas.

1.2. Draudimo įmonių mokumo vertinimo trūkumai

Atlikus 22** stabiliai 1998–2002 m. veikusią ir 9 per šį laikotarpį savo veiklą nutraukusių ne gyvybės draudimo įmonių mokumo rodiklių dinamikos analizę, paaiškėjo, kad mokumo koeficiento reikšmės nuolatiniame mažėjime, o ypač artėjime prie kritinės 1 reikšmės (peržengus šią ribą, TMA tampa mažesnė už BMA , ir draudimo įmonė pripažįstama nemokia), nebūdinga ryški koreliacija su šių įmonių blogėjančia finansine padėtimi. Pastebėtas ir kitas aspektas – sąlyginai didelis mokumo koeficientas taip pat ne visais atvejais signalizuoja apie draudimo įmonės veiklos tęstinumo galimybę, kadangi jis neparodo tokių draudimo įmonės galimų problemų kaip investicijų likvidumo stoka ir pan. Pavyzdžiui, analizuojant tik mokumo elementų dinamiką, faktiškai neįmanoma pasakyti, kodėl iš draudimo rinkos pasitraukė tokios draudimo įmonės kaip UAB „Hermis-Draudimas“ ir UAB „Vicura“. Jų mokumo rodikliai iki kritinės būsenos atsiradimo nerodė artėjančios finansinės krizės.

Silpnos draudimo įmonių mokumo vertinimo pusės išryškėja nagrinėjant ir kitus aspektus. Pirmiausia, BMA rodiklis daugiausia skirtas tik draudimo rizikai įvertinti, t. y. faktiškai šis rodiklis neapima turto valdymo, kredito, palūkanų normos kitimo, likvidumo ir kitų draudimo įmonių veiklai būdingų rizikos rūšių vertinimo. Tam tikri kredito ir kitų rizikų elementų vertinimo aspektai įtraukti tik į TMA skaičiavimą, tačiau šis papildomų rizikų nagrinėjimas tikrai neapima visos galimų rizikų pasireiškimo srities. Vadinas, skaičiuojant mokumo koeficientą, dabar yra vienodai vertinama tiek įmonė, investavusi visas draudimo techninių atidėjimų (toliau – TA) lėšas į mažai likvidų nekilnojamojį turtą, tiek įmonė, kuri TA lėšas yra investavusi į aukščiausio likvidumo vertybinius popierius. Tuo tarpu tokių įmonių veiklos rizika skirsis kardinaliai. Pirmoji draudimo įmonė, norėdama išmokėti draudimo išmokas, negalės operatyviai parduoti valdomo nekilnojamojo turto, todėl privalės turėti papildomų lėšų atsiradusiam pinigų poreikiui patenkinti. Taigi jos TMA turėtų būti didesnė už tos draudimo įmonės, kuri nesusidurs su šiuo TA lėšų investicijų likvidumo trūkumu. Deja, dabartinėje mokumo atsargos vertinimo metodikoje tai nenumatyta.

Antra, dabartinis ES draudimo įmonių mokumo vertinimas yra statiškas. Skaičiuojant šį rodiklį, vertinama draudimo įmonės finansinė padėtis ir galima nemokumo rizika tik tam tikru fiksuotu laikotarpiu. Dėl šios priežasties draudimo įmonė gali sąmoningai manipuluoti tam tikrais į mokumo skaičiavimo metodiką įeinančiais elementais, siekdama iki numatytos datos pagerinti įmonės finansinės padėties įverčius. To išvengti pavyktų taikant dinaminę draudimo įmonės „finansinio atsparumo“ analizę, kurioje mokumas turėtų būti vertinamas atsizvelgiant į tam tikrus draudimo įmonės ir jos aplinkos vystymosi scenarijus. Deja, kadangi tokia analizė dabartinėje ES ir Lietuvos mokumo vertinimo metodikoje nenumatyta, mokumo koeficientas negali būti traktuojamas kaip nepaslinktas įvertis.

*Mokumo koeficientas apskaičiuojamas kaip TMA ir BMA santykis. Draudimo įmonė yra pripažįstama mokia, kai šis mokumo koeficientas yra lygus 1 arba už jį didesnis.

**Nagrinėtos tik 1998–2002 m. veikusios ne gyvybės draudimo įmonės. Ką tik įsikūrusios įmonės dėl jų mokumo rodiklio neadekvatumo (šių įmonių BMA rodiklis dėl prisiimtos mažos draudimo rizikos yra artimas 0, todėl mokumo koeficientas ką tik įsikūrusių įmonių atveju pasiekia net 2–3 tūkst. ir daugiau) į šį tyrimą neįtrauktos.

Trečia, nepaisant to, kad garantinis fondas naujoms įmonėms akivaizdžiai reikalingas, norint įvertinti veiklos pradžios riziką, vertinant ES ir Lietuvos draudimo įmonių mokumą, nepakankamai atsižvelgiama į operacinę riziką (žr. 2 lentelę).

2 lentelė

Rizikos veiksniai, nulėmę JAV draudimo įmonių nemokumą, 1969–1998 m.

Pagrindinės nemokumo priežastys	Dažnumas, %		Rizikos pobūdis
Nepakankami techniniai atidėjimai ar įmokų tarifai	56	30	Draudimo rizika
Per greitas veiklos augimas		18	
Katastrofiniai nuostoliai		8	
Per daug įvertintas turtas	20	9	Turto valdymo rizika
Persidraudimo nepakankamumas		5	
Dukterinių įmonių veikla		6	
Apgavystė	15	9	Operacinė rizika
Svarbūs pagrindinės įmonės veiklos pokyčiai		6	
Kitos priežastys	9	9	
Iš viso:	100	100	

Ketvirta, nagrinėjant persidraudimo veiklos riziką, analizuojama tik kiekybinė šios veiklos apimtis, kai vertinamas mokumas, nekreipiama dėmesio į kokybinį perdraudimo aspektą. Todėl, pavyzdžiui, draudimo įmonės, 50 procentų savo draudimo portfelio su cesijos pagalba perleidusios perdraudimo įmonei, mokumas bus vertinamas vienodai nepriklausomai nuo to, ar cesionarijus savo ruožtu bus mokus, ar ne. Vėlgi, kaip teigiamą dalyką dėl Lietuvos draudimo įmonių mokumo vertinimo, reikėtų pasakyti, kad ši padėtis iš dalies Lietuvoje jau yra išspręsta, Valstybinei draudimo priežiūros tarnybai nustačius tam tikrus persidraudimo veiklos apribojimus, atsižvelgiant į perdraudimo įmonės finansinio stabilumo vertinimą. Jie pradėti taikyti nuo 2003 m.

Penkta, iki šiol nėra visiškai panaikinta vadinamoji dvigubo kapitalo panaudojimo galimybė. Vertinant įmonių mokumą, tie patys TMA elementai gali būti panaudoti kelis kartus, jeigu mokumo vertinimą praplėstume iki įmonių grupės lygio. Taip, pavyzdžiui, motininė draudimo įmonė, disponuodama tam tikru nuosavu kapitalu, kuris tiesiogiai naudojamas skaičiuojant TMA, gali iš šių nuosavo kapitalo lėšų suteikti subordinuotą paskolą arba suformuoti nuosavą kapitalą ir savo dukterinei įmonei. Kadangi dukterinė įmonė ši suteiktą kapitalą taip pat gali naudoti tiek kaip TMA elementą, tiek kaip finansinių lėšų šaltinį tolesnei įmonių grupės plėtrai, gaunamas savotiškas įmonių grupių kapitalo multiplikatoriaus efektas. Dvigubo kapitalo panaudojimo problemą Europa šiuo metu mėgina spręsti vertindama įmonių grupės mokumą. Deja, šis vertinimas, nepaisant jo sudėtingumo, negarantuoja, kad neliks galimybės dvigubai panaudoti kapitalą.

2. Rizikos veiksniai ir mokumas

Kaip parodė JAV draudimo sektoriaus raida (Swiss Re, 2000), draudimo įmonių nemokumą labiausiai nulemia draudimo rizikos įvertinimo klaidos. Tai akivaizdžiai rodo 2 lentelės duomenys. Lentelėje pateikti agreguoti statistiniai duomenys apie pagrindines priežastis, nulėmusias JAV draudimo įmonių nemokumą (analizuoti tik atvejai su nustatytais nemokumo priežastimis). Iš šių duomenų matyti, kad 56 atvejais iš 100 atvejų, kai nustatyta priežastis, įmonių nemokumą nulemia nepakankamas draudimo rizikos įvertinimas.

Remdamiesi šio tyrimo duomenimis, galime teigti, kad, vertinant ES draudimo įmonių mokumą, neatsitiktinai daugiausia dėmesio skiriama draudimo rizikai vertinti.

Pažymėtina, kad kiti dažni rizikos pasireiškimo veiksniai į šį vertinimą yra įtraukti per mažą apimtį. Pavyzdžiui, antras pagal dažnumą JAV praktikoje turto valdymo rizikos veiksnys (20% visų priežasčių, nulėmusių nemokumą) į šį mokumo vertinimą yra įtrauktas labai ribotai ir tik fiksuotu dydžiu (dėl persidraudimo veiklos rizikos BMA neleidžiama mažinti daugiau kaip 2 kartus), o trečias veiksnys (operacinės rizikos) nagrinėjamas tik įmonės veiklos pradžioje.

Apibendrinant anksčiau išdėstytus pastebėjimus, autoriaus nuomone, šiuo metu galima skirti daugiau silpnų negu stiprių ES ir Lietuvos draudimo įmonių mokumo vertinimo pusių (žr. 3 lentelę).

3 lentelė

ES ir Lietuvos draudimo įmonių mokumo vertinimo silpnos ir stiprios pusės

Silpnos pusės	Stiprios pusės
Statiška analizė	Aiškūs ir mažai laiko užimantis skaičiavimas
Nenagrinėjama turto rizika	Daug dėmesio skiriama draudimo rizikai vertinti
Beveik nenagrinėjama kredito ir palūkanų normos kitimo rizika	Plačiai taikoma
Operacinė rizika vertinama tik per garantinio fondo reikalavimus	Garantinio fondo reikalavimai ką tik įsisteigusioms įmonėms
Mažas informatyvumas, mokumo koeficientui artėjant prie 1	Apribota perdraudimo įtaka mokumo įverčiui
Gautas mokumo vertinimas parodo tik praeities tendenciją, t. y. iš karto yra „pasenęs“	
Galimas dvigubas kapitalo panaudojimas	
Nevertinamas perdraudikų finansinis pajėgumas	
Nevertinama užbalansinė rizika (tik vertinant ES draudimo įmonių mokumą)	

Matome, kad šis mokumo rodiklio vertinimas yra labiausiai orientuotas į draudimo (techninės) rizikos analizę. Šis modelio ribotumas, nors iš pirmo žvilgsnio ir atrodo, kad tai yra akivaizdus trūkumas, gali būti pateisinamas, jeigu atsižvelgtume į visų rizikos veiksnių, būdingų draudimo įmonių veiklai, pasireiškimo dažnumą (žr. 2 lentelę). Be to, pažymėtina, jog, nepaisant to, kad turto rizika, vertinant ne gyvybės draudimo įmonių mokumą, nenagrinėjama, tai vėlgi gali būti iš dalies pateisinama tuo, kad ne gyvybės draudimo įmonių sudaromos draudimo sutartys savo prigimtimi yra trumpalaikės, todėl įsipareigojimams pagal jas padengti skirtam turtui taip pat dažniausiai būdingas sąlyginai didelis apyvartumas. Dėl to tokių investicijų rizikos veiksnys nėra ypač svarbus, kad jį reikėtų įtraukti į draudimo įmonės mokumo vertinimą.

Pažymėtina, kad būtent dėl ilgalaikio draudimo veiklos pobūdžio, skaičiuojant gyvybės draudimo BMA, iš dalies yra vertinamas ir investicijų rizikos veiksnys.

3. Finansinio stabilumo vertinimo koncepcijų taikymo patirtis

Ieškant būdų toliau tobulinti Lietuvos, o kartu ir ES draudimo įmonių finansinio stabilumo modelį, reikėtų neužmiršti ir kitų šalių sukauptos patirties. Kelios ES ir už jos ribų esančios šalys jau kelis dešimtmečius testuoja vadinamąjį išankstinio perspėjimo sistemos, arba EWS (*early warning system*), modelį. Paprastai klasikinis mokumo vertinimo modelis yra praplečiamas kitais į jį neįtrauktais elementais. Taikant šį modelį, galima ištaisyti kai kurias akivaizdžias ES draudimo įmonių mokumo vertinimo sistemos spragas. Deja, dėl tokio modelio sudėtingumo, manoma, kad EWS modelis gali būti tik kaip papildomas draudimo įmonių finansinio stabilumo indikacijos elementas.

Pasaulyje, be ES mokumo vertinimo modelio, taikomi ir kiti finansinio stabilumo vertinimo metodai. Svarbiausi iš jų ir pasižymintys savitomis charakteristikomis yra:

- 1) JAV kapitalo, įvertinus riziką (RBC – *risk based capital*), vertinimas;
- 2) Japonijos kapitalo, įvertinus riziką, vertinimas;
- 3) Kanados dinaminis kapitalo pakankamumo testavimas.

Visi šie finansinio stabilumo metodai, autoriaus nuomone, yra šiek tiek pranašesni už ES draudimo įmonių mokumo vertinimo koncepciją, bent jau tuo, kad, juos taikant, įvertinami ne tik pagrindiniai ne gyvybės draudimo rizikos elementai, bet išsamiai analizuojami ir kiti finansiniam stabilumui galintys daryti neigiamą įtaką veiksniai. Apžvelkime šių metodų ypatybes.

JAV kapitalas, įvertinus riziką, pradėtas vertinti palyginti neseniai, nuo 1994 m. Šis metodas papildė anksčiau JAV taikytą FAST (*Financial Analysis and Surveillance Tracking*) daugiau kaip 30 finansinių rodiklių vertinimo sistemą (CAS, 1996) ir buvo skirtas finansinio stabilumo vertinimo skirtumams tarp atskirų JAV valstijų panaikinti bei draudimo įmonių nuosavo kapitalo reikalavimams, atsižvelgiant į padidėjusį nemokumo atvejų skaičių, padidinti. Vadovaujantis šiuo vertinimu, panašiai kaip ir vertinant ES draudimo įmonių mokumą, esamas draudimo įmonės nuosavas kapitalas lyginamas su „būtinu“ arba šiuo atveju kapitalu, įvertinus riziką (toliau – KĮR). Kuo esamas kapitalas yra didesnis už nustatytą pagal toliau pateiktą formulę, tuo draudimo įmonės veikla yra laikoma stabilesne*. Vertinant šaknis naudojama siekiant atsverti galimą vertinimo elementų persidengimo riziką. Deja, neginčijamų šių elementų tarpusavio kovariacijos matavimų neatlikta.

$$K\dot{I}R = R_0 + \sqrt{R_1^2 + R_2^2 + R_3^2 + R_4^2 + R_5^2},$$

kurioje:

- R_0 – kapitalas, įvertinus investicijų dukterinėse įmonėse ir užbalansinę riziką;
- R_1 – kapitalas, įvertinus investicijų į fiksuotų palūkanų vertybinius popierius ir trumpalaikių investicijų riziką;
- R_2 – kapitalas, įvertinus investicijų į akcijas ir nekilnojamąjį turtą riziką;
- R_3 – 50 procentų kapitalo, įvertinus gautinų sumų iš perdraudikų ir kitų ūkio subjektų riziką;
- R_4 – R_3 ir kapitalas, įvertinus techninių atidėjimų sudarymo riziką;
- R_5 – kapitalas, įvertinus pasirašytų įmokų riziką.

Nepaisant painiau atrodančios formulės, vertinant JAV KĮR, kitaip negu ES draudimo įmonių mokumą, kaip finansinio stabilumo vertinimo sudedamąją dalį, plačiau vertinama turto ir operacinė rizika. Be to, KĮR metodikoje neužmirštas ir draudimo rizikos veiksnys, – manoma, kad jis dažniausiai nulemia apie 2/3 visos KĮR sumos (European Commission, 1999; Swiss Re, 2000), o tai adekvačiai parodo šios rizikos pasireiškimo dažnumą. Be to, pažymėtina, kad į JAV KĮR sudedamuosius elementus įtraukti ir kiti pagrindiniai nemokumą nulemiantys rizikos veiksniai (žr. 2 lentelę). Silpnos šio modelio pusės yra šios:

- mažai pagrįstas KĮR elementų kovariacijos eliminavimo būdas;
- kaip ir vertinant ES draudimo įmonių mokumą, statiškas elementų vertinimas.

Japonijos kapitalo, įvertinus riziką, vertinimas (pradėtas skaičiuoti 1997 m.) yra viena iš naujausių finansinio stabilumo vertinimo sistemų. Kaip ir JAV vertinimo sistemos, jos pagrindinė funkcija – išankstinis perspėjimas apie blogėjančią draudimo įmonės finansinę padėtį.

Pagal Japonijos KĮR metodiką, esamo kapitalo (vertinant ES draudimo įmonių mokumą, šis gali būti prilyginamas TMA) elementai yra nuosavas kapitalas, įvairūs kainų pokyčio rezervai, 90 procentų paslėptų rezervų, susijusių su investicijomis į nuosavybės vertybinius popierius, ir 85 procentai paslėptų rezervų, susijusių su investicijomis į nekilnojamąjį turtą. Pažymėtina, kad šis esamo kapitalo vertinimas,

*Manoma, kad draudimo įmonės veikla yra stabili, jei jos nuosavas kapitalas ne mažiau kaip 200 procentų didesnis už KĮR rodiklį.

nepaisant kai kurių TMA elementų įtraukimo į draudimo įmonių mokumo skaičiavimą pagal ES reikalavimus skirtumų, savo funkcionalumu yra tapatus taikomam Europoje.

Tuo tarpu KĮR, atsižvelgiant į vyraujančią veiklos riziką, vertinamas pagal šią formulę:

$$KĮR = 1/2 \left(\sqrt{Ra^2 + (Rb + Rc)^2} + Rd \right) + Re,$$

kurioje:

Ra – techninė rizika (įmokų rizika);

Rb – palūkanų normos rizika;

Rc – turto valdymo rizika;

Rd – valdymo rizika;

Re – natūralių katastrofų rizika.

Analogiškai kaip ir taikant ES draudimo įmonių metodiką, techninė rizika įvertinama taikant didesnę indeksą iš apskaičiuotų įmokų ar žalų indeksų.

Japonijos KĮR koncepcija daugeliu aspektų yra tapati JAV KĮR koncepcijai, todėl vienas iš pagrindinių jos trūkumų taip pat yra akivaizdus vertinimo statiškumas. Aiški nacionalinė šios metodikos charakteristika yra tai, kad daug dėmesio skiriama katastrofinei rizikai vertinti (ši rizika yra vertinama pagal faktiškai įvykusių katastrofų statistiką).

Kanados dinaminis kapitalo pakankamumo testavimas (DKPT) (1999 m.) buvo sukurtas siekiant atsakyti į vis dažniau pasigirstančias pastabas, kad statiškos finansinio stabilumo vertinimo sistemos nepateisina savo paskirties – dažniausiai jų teikiama informacija gaunama pavėluotai ir aiškiai nesignalizuoja, kokių priemonių reikia imtis esant blogėjančiai draudimo įmonės finansinei padėčiai. Kanados DKPT modelis pagrįstas „tęstinės veiklos“* principu. Jį taikant, nagrinėjamas draudimo įmonės kapitalo bazės vertės pokytis esant įvairioms rinkos padėties vystymosi situacijoms. Taikoma keletas tipinių vystymosi scenarijų:

- nuostolio dažnumo ir sunkumo;
- įkainojimo;
- nepakankamo rezervavimo;
- infliacijos;
- palūkanų normos pokyčių;
- draudimo įmokų apimtys;
- sąnaudų padidėjimo;
- perdraudimo sutrikimo;
- investicijų nuvertėjimo;
- vyriausybinių ir politinių sprendimų;
- užbalansinės rizikos.

Papildomai iš anksčiau pateiktų įtikinamiausių scenarijų atrenkami trys didžiausią riziką atskleidžiantys vystymosi scenarijai, kurie ir nagrinėjami kaip labiausiai tikėtini.

Autoriaus nuomone, būtent ši finansinio stabilumo vertinimo sistema dabar yra pažangiausia ir sektina. Ją taikant, galima ne tik prognozuoti draudimo įmonės finansinės padėties kitimą keletą metų į ateitį, bet ir pakankamai aiškiai nustatyti jautriausias draudimo įmonės vietas, kurios gali daryti didžiausią įtaką draudimo įmonės mokumui. Taip yra dėl to, kad šis testavimas ne tik panaikina finansinio stabilumo vertinimo statiškumą, bet ir užtikrina didelį lankstumą, norint, pavyzdžiui, į mokumo vertinimą įtraukti anksčiau neįtrauktus rizikos veiksnius. Deja, DKPT mechanizmas dar nėra iki galo suformuotas jau vien dėl to, kad iki šiol praėjo per mažas laiko tarpas, norint įsitikinti jo efektyvumu. Tačiau bet kuriuo atveju būtent dinaminė draudimo įmonių finansinio stabilumo tyrimo kryptis turėtų būti ateities ES ir Lietuvos draudimo įmonių mokumo vertinimo koncepcijos pagrindas.

* „Tęstinės veiklos“ analizės principas – analizuojant būsimų laikotarpių įmonės veiklą, daroma prielaida, kad ši įmonė veiks neribotą laiką. „Likvidacinis“ principas, taikomas atliekant dinaminę analizę, atvirkščiai taikomas tik nagrinėjant atskirus įmonės finansinės padėties aspektus visiško veiklos nutraukimo atveju.

Išvados

1. Dabartinis ES, taip pat ir Lietuvos, ne gyvybės draudimo įmonių mokumo vertinimas, nepaisant dar 2002 m. atliktų jo pakoregavimų, jau neatitinka tos paskirties, kuriai jis buvo sukurtas. Kaip parodė Lietuvos draudimo rinkos plėtros patirtis, mokumo rodiklis, kaip finansinio stabilumo vertinimo matas, praranda savo informatyvią reikšmę, kai mokumo koeficientas artėja prie 1.

2. Vertinant ES draudimo įmonių mokumą, neįtraukiama daugelis labai reikšmingų draudimo įmonės veiklos stabilumui veiksnių. Nevertinamos arba labai ribotai vertinamos katastrofinių nuostolių, užbalansinė, investicijų portfelio valdymo ir operacinė rizikos rūšys. Mažai atsižvelgiama į persidraudimo veiklą ir reikšmingus veiklos apimties pokyčius.

3. Ši vertinimo sistema yra statiška, t. y. draudimo įmonės finansinio stabilumo padėtis įvertinama tik tam tikru praeities momentu, todėl gauti rezultatai iš anksto yra „pasenę“.

4. ES ne gyvybės draudimo įmonių mokumo vertinimas galėtų būti tobulinamas tokiomis kryptimis:

4.1. Įtraukiant rizikos elementus, analogiškus JAV ar Japonijos KJR vertinimo elementams, skirtiems investicijų, palūkanų normos, augimo ir užbalansinių įsipareigojimų rizikoms atvaizduoti. Taip padidėtų jo universalumas ir tikslumas. Žinoma, prieš pradėdant taikyti šiuos elementus, būtina įvertinti jų tarpusavio kovariacijos įtaką galutiniam rezultatui;

4.2. Transformuojant į dinaminį finansinio stabilumo testavimą, analogišką taikomam Kanadoje kapitalo pakankamumui testuoti. Taip būtų išvengta vertinimo statiškumo, gauti rezultatai parodytų nedviprasmišką draudimo įmonės finansinės padėties vystymosi kreivę;

4.3. Suteikiant mokumo vertinimo sistemai daugiau lankstumo, pradėdant taikyti naujų veiksnių, kurių reikia detalesniam atskiros rizikos nagrinėjimui, įtraukimo opciją. Be standartinio mokumo testo, galėtų būti taikomi išplėstiniai testavimo scenarijai, galintys padėti detaliau atskleisti, kokią įtaką draudimo įmonės finansinio stabilumo dinamikai turi konkretūs rizikos veiksniai.

5. Didėjant pasaulio ekonomikos globalizacijai, draudimo įmonių finansinio stabilumo vertinimo metodai turi būti nuosekliai unifikuojami. Tai leistų palyginti atskirų šalių draudimo įmonių finansinę padėtį ir visos draudimo rinkos stiprumą.

Literatūra

Casualty Actuarial Society (CAS), 1996. NAIC Property. Casualty Insurance Company Risk-Based Capital Requirements // Volume LXXXIII, No 158–159, p. 297–436.

Cummins J. D., Grace M. F., Phillips R. D., 1999. Regulatory Solvency Prediction in Property – Liability Insurance: Risk-Based Capital, Audit Ratios, and Cash Flow Simulation // The Journal of Risk and Insurance, No 66, p. 417–458.

European Commission, 1999. Solvency Margin Review: Commission Service's Working Document, No XV/2025/99.

European Commission, 2002a. Directive 2002/13/EC of The European Parliament and of The Council of 5 March 2002 "Amending Council Directive 73/239/EEC as Regards the Solvency Margin Requirements for Non-life Insurance Undertakings" // Official Journal of the European Communities, L77 (20 3 2002), p. 17–22.

European Commission, 2002b. Directive 2002/12/EC of The European Parliament and of The Council of 5 March 2002 "Amending Council Directive 79/267/EEC as Regards the Solvency Margin Requirements for Life Assurance Undertakings" // Official Journal of the European Communities, L77 (20 3 2002), p. 11–16.

Swiss Re, 1995. Sigma "Development of Insolvencies and Importance of Security in the Insurance Industry", No 7.

Swiss Re, 2000. Sigma "Solvency of Non-life Insurers: Balancing Security and Profitability Expectations", No 1.

Valstybinė draudimo priežiūros tarnyba prie Finansų ministerijos (VDPT), 1997. 1997 m. gegužės 11 d. nutarimas Nr. 103 „Dėl laikinosios mokumo atsargos skaičiavimo metodikos patvirtinimo“ // Valstybės žinios, Nr. 42, p. 32.

Valstybinė draudimo priežiūros tarnyba prie Finansų ministerijos (VDPT), 1998. 1998 m. kovo 20 d. nutarimas Nr. 79 „Dėl mokumo atsargos skaičiavimo metodikos patvirtinimo“ // Valstybės žinios, Nr. 34, p. 51–57.

Valstybinė draudimo priežiūros tarnyba prie Finansų ministerijos (VDPT), 1999. Draudimas Lietuvoje: metų apžvalga, 1998.

Valstybinė draudimo priežiūros tarnyba prie Finansų ministerijos (VDPT), 2000. Draudimas Lietuvoje: metų apžvalga, 1999.

Valstybinė draudimo priežiūros tarnyba prie Finansų ministerijos (VDPT), 2001. Draudimas Lietuvoje: metų apžvalga, 2000, 37 p.

Valstybinė draudimo priežiūros tarnyba prie Finansų ministerijos (VDPT), 2002a. Draudimas Lietuvoje: metų apžvalga, 2001, 47 p.

Valstybinė draudimo priežiūros tarnyba prie Finansų ministerijos (VDPT), 2002b. 2002 m. birželio 25 d. nutarimas Nr. 118 „Dėl mokumo atsargos skaičiavimo metodikos patvirtinimo“ // Valstybės žinios, Nr. 66, p. 101–107.

Valstybinė draudimo priežiūros tarnyba prie Finansų ministerijos (VDPT), 2003. Draudimas Lietuvoje: metų apžvalga, 2002, 42 p.

Valstybinė draudimo priežiūros tarnyba prie Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos (VDPT), 1997–2002. Lietuvos draudimo įmonių 1997–2002 m. ketvirtinės mokumo atsargos skaičiavimo ataskaitos.

Webb I., Gibbons R., 2002. American experience. International Conference “Procedures of Asset and Liability Management in the Insurance Company”, at the PUNU in Warsaw. The Polish State Office for Insurance Supervision (PUNU), 14–15 March.

Straipsnis gautas 2002 m. gruodžio mėn.

Priimtas spaudai 2003 m. balandžio mėn.

Summary

ASSESSMENT OF THE FINANCIAL STABILITY OF INSURANCE COMPANIES

Audrius Linartas

The aim of this article is, with the help of the EU solvency margin calculation method, to investigate the possibility of forecasting non-life insurance company financial instability and to outline further necessary changes in this method in order to come up with a more up-to-date financial stability forecasting model.

The development history of the Lithuanian insurance sector has shown some evidence of insufficiently prudent predictions given by the existing EU and Lithuanian insurance company solvency calculation model. During the research the author has tried to highlight all weak and strong points and the possibilities for improving this model.

At present there are three relatively new financial stability models available, introduced in the USA, Japan and Canada. All of them use relatively more sophisticated insurance company financial stability evaluation methods. It would be reasonable to change the EU and Lithuanian solvency assessment model into one of those or to construct an even more prudent stability evaluation method.

This article purports to introduce the research about further possibilities for improving the Lithuanian financial stability model.